

Lachspiegel of vergrootglas, het uitvergroten van verschillen werkt juist verhelderend

Reactie op het artikel 'Raadslid Haitske van de Linde over de werkelijkheid achter de lachspiegel' van Leo Mudde (VNG magazine 5, 2023; <https://vng.nl/artikelen/raadslid-haitske-van-de-linde-over-de-werkelijkheid-achter-de-lachspiegel>)

In het artikel 'Raadslid Haitske van de Linde over de werkelijkheid achter de lachspiegel' (VNG magazine 5, 2023) voert Leo Mudde het Hilversumse raadslid Haitske van de Linde ten tonele. Zij vraagt zich af waar haar vrijheid als raadslid om zaken politiek te maken eindigt en waar haar medeverantwoordelijkheid voor de publieke zaak als gemeenteraadslid begint. Het antwoord van Thorbeckehoogleraar Geerten Boogaard dat "de gemeenteraad weliswaar de gehele bevolking vertegenwoordigt, maar dat individuele raadsleden zaken juist 'zo veel mogelijk politiek moeten maken' om duidelijk te laten zien waar de maatschappelijke verschillen zitten en waar dus de politieke keuzes worden gemaakt" bevredigt Van de Linde niet.

Zij ziet steeds vaker inwoners die zich opstellen tegenover de overheid alsof ze een klant zijn en ziet daarin een gevaar voor de overheid die het algemeen belang moet dienen. In de praktijk benaderen inwoners raadsleden en spreken zij in bij commissievergaderingen om hun belangen onder de aandacht te brengen. Als raadsleden dan geneigd zijn hun besluitvorming daardoor te laten beïnvloeden ziet zij dat als een gevaar voor de democratie. Zij is immers door de kiezer als raadslid gekozen om in het algemeen belang te handelen, zo stelt ze. En het wil niet zeggen dat een specifiek deelbelang ook in het algemeen belang is, aldus Van de Linde.

Het omgekeerde is echter ook waar. Gaat het bij politieke keuzes in de lokale politiek immers niet altijd om een afweging tussen meerdere deelbelangen? Is de 'bredere afweging' waarover zij spreekt niet gewoon het leggen van andere prioriteiten? Juist daar ligt de politieke keuze waarop prof. Boogaard doelt: bij het toekennen van politieke zwaarte aan de inbreng van bewoners-/deelbelangen die via participatie of inspraak onder de aandacht worden gebracht. De een zegt dat de bewoners gehoord worden voordat een meeromvattende belangenafweging gemaakt wordt, de ander luistert naar de argumenten van de bewoners en baseert daar mede zijn afweging op. Niets mis mee.

De betrokkenheid bij en het vertrouwen in de lokale politiek zijn in hoge mate afhankelijk van een vruchtbare dialoog tussen inwoners en bestuurders. Eens in de vier jaar je stem uitbrengen op een partij waarvan je verwacht dat die aansluit bij jouw eigen opvattingen betekent niet dat je als burger afziet van het recht om voor je belangen op te komen. De bestuurlijke keuzes van de dag gaan immers meestal niet over algemene politieke kaders maar over gewone dagelijkse zaken die niet in een vierjarig coalitieakkoord zijn gegoten. Als raadslid minder krampachtig vasthouden aan coalitiedwang of een eerder ingenomen politieke stellingname is geen schande. Luisteren en durven kiezen tussen aan de orde zijnde belangen zal het vertrouwen in de politiek in het algemeen eerder bevorderen dan schaden.

Gemeenteraadsliden worden gekozen om gedurende vier jaar zonder last beslissingen te nemen in het algemeen belang. Dat mag echter nooit een vluchtheuvel zijn om te ontsnappen aan een persoonlijke afweging en keuze tussen 'deelbelangen' die inwoners persoonlijk raken. En van betrokken inwoners mag je verwachten dat zij voor die belangen opkomen, wijzen op de gevolgen die zij ondergaan van de keuze die gemaakt moet worden en dat zij respect hebben voor de uiteindelijke democratische besluitvorming.

Het voorbeeld van de Omgevingsvisie dat Van de Linde aanvoert illustreert duidelijk voor welk dilemma zij als raadslid komt te staan. Uit de brede consultatie van de samenleving

komen andere voorkeuren naar voren dan die zij op basis van het coalitieakkoord zou willen maken. Dan kan je drie dingen doen: je terugtrekken op je al ingenomen standpunt en zeggen dat je je eigen afweging maakt in het algemeen belang, net zo lang zoeken totdat je insprekers gevonden hebt die wel jouw standpunt onderschrijven en die volgen, of de opbrengst van de participatie toch respecteren.

Het is bovendien een misvatting te veronderstellen dat insprekers per definitie slechts een particulier of deelbelang verdedigen. Vertegenwoordigen organisaties als Heemschut of Natuurmonumenten een individueel of een deelbelang? Is een bewoner die wijst op de gezondheidsrisico's van wegverkeer alleen met zijn eigen gezondheid bezig of met het algemeen belang? Duale politiek vereist steeds weer het maken van keuzes, het stellen van prioriteiten, beseffen dat coalitie-afspraken steeds weer aan de realiteit van de dag getoetst en waar nodig bijgesteld moeten worden. Dat mag je, moet je zelfs doen tegen de achtergrond van je eigen politieke opvattingen, je politieke kleur. En dat is niet alleen het primaat van de oppositie. Licht hier misschien het onderscheid tussen lokale en landelijke politieke partijen?

In het dualisme zal het besluit altijd een compromis zijn, als resultaat van het politieke debat waarin alle standpunten de revue passeren. Die standpunten de ene keer afdoen als "politiek eigenbelang" en de andere keer als "in het algemeen belang", of twijfelen aan de integriteit van volksvertegenwoordigers die zich laten inspireren door de argumenten van hun kiezers, plaatst de lokale politiek pas echt voor een lachspiegel. Gelukkig is het raadswerk door zijn openbaarheid goed gewapend tegen het gevaar van cliëntelisme, dat recent bij een aantal 'ombudspolitiek' bedrijvende wethouders aan de kaak werd gesteld.

Ophef scoort beter dan nuance, zo stelt Van de Linde. Daarmee worden alle bezorgde, soms zelfs boze burgers die hun weg naar het raadhuis weten te vinden weggezet als ongenueanceerd. Door op voorhand afstand te nemen van de samenlevingsbrede participatie-opbrengst zoals in haar voorbeeld van de Hilversumse Omgevingsvisie, getuigt zij van weinig democratische sensibiliteit. Zo wordt het eigen politieke (deel)belang al gauw gezien als het algemeen belang. Het coalitiebelang wordt gepresenteerd als nuance. "Hoe liberaal is een lantaarnpaal?" vraagt zij zich schertsend af. Juist enorm! Als die lantaarnpaal aanleiding is voor burgers om luidkeels hun mening te geven dan heb je als volksvertegenwoordiger de plicht om dat serieus te nemen en de bereidheid te hebben je eigen verondersteld genuanceerde gelijk in twijfel te durven trekken. Niet voor niets zag Thorbecke de gemeenteraad juist als plaats "waar de ingezetenen de dagelijkse aangelegenheden der plaats hunner woning" moesten kunnen behandelen. Zo liberaal is een lantaarnpaal!

En ja, de klant is koning. Wie in het politieke bedrijf de klant is blijft echter iedere keer een persoonlijke politieke keuze. Zolang die in het openbaar, in de raadszaal wordt gemaakt is daar niets mis mee. Van de Linde's "werkelijkheid achter de lachspiegel" doet denken aan de sprookjeskoning Kaskoeskielewan, die op zijn troon stil zit te regeren, ongehinderd door wat zich buiten de paleismuren afspeelt.

Rob Docter